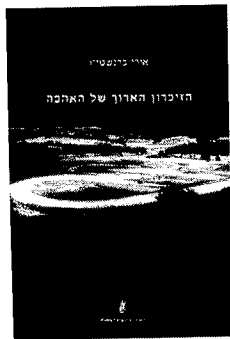

משורר האהבה

אורי ברנשטיין: הזיכרון הארוך של האהבה, הקיבוץ המאוחד 2013, 96 עמ'

אורי ברנשטיין הוא אחד ממשוררי האהבה המובהקים בשירה העברית החדשה, זו שנכתבה בישראל משנות החמישים ואילך. הוא גם בין הבחורים שהוקדשו לנושא זה ספרים שלמים. לפני עשר שנים כתב מחזור חזק של שירים קצרים שהוקדש לאשתו - על אהבה אחת ויחידה (הקיבוץ המאוחד, 2002). אבל הספר שלפנינו עולה על קודמו לא רק מבחינת היקפו אלא גם מבחינת יכולתו הפיוטית, מורכבות המחשבה והדימוי שבו, עוצמות הרגש הגלומות בשירים ועוד.

פרקי השירה הללו נעים בין אהבה לזעם, בין בדידות לנקמה, בין תשוקה גדולה, ממומשת ומודמיינת, לשלל רגשות מכלים הסובבים אותה. תשעים פרקי השיר שכאן מקיפים את הנושא העתיק בעולם מכל צד אפשרי. אחת הבעיות הניצבת בפני כל אוהב הכותב על אודות האהבה היא הידיעה שהוא כותב לבשר חם, המנוגדת לתחושה שמושא געגועיו וכמיהתו היה זה כבר למהות מיתולוגית: "איני יכול לעמוד בכפל היותך; יציר אנושי כפי שאת, החזון שלא חדל של/ הבלתי מושג, יחד, בכפיפה אחת" (עמ' 40).

אחת הדרכים שנוקטת שירתו של ברנשטיין כבואה לטפל בדמות האהובה ובחזות האהבה כמערכת של רגשות ומחשבות אירועים היא הסינקדוכה. שהרי אי-אפשר להקיף ולתאר מערכת יחסים אחת המשתרעת על פני עשורים הרבה אלא באמצעות הבלחים, מקטעים, תיעוד של רגעים, שברי תחושה, חלקי גוף: "האהבה תלדה בשערה; בחלק לזי שמופר, בנוסח של דיבור, בהעווה/ אחת או בקימוד של גוף" (עמ' 36).

עוצמתו של הספר נובעת, בין השאר, מהעובדה שאיננו פוסח על התחושות הכי קשות המלוות את האהוב. למשל, תחושת הנטישה כשהאהובה לא שתה לך אל הגבר החושק, חזו לא שוכח לה את זה גם כעבור עשורים: "אני זוכר איך בעיר של ערפל ותהייה/ נשארתי קבצן של הנפש/ שדינו לישון תחת גשרים// כשאת הלכת לנסות/ להיכן החיים מגיעים" (עמ' 16).

וקיימת גם התחושה שכל זוג מכיר - בשגרת החיים הלא-בדויים - חוסר התואם בתפיסות בסיסיות של המציאות: "אני משתומם על ההתרחס/ היומיומית שלך, על ההתעקשות/ שלך על כך שכל הזוהר/ יסתדר כראוי, על האחיזה/ שאת נאחזת בולת חרשה/ כדי שתפתח את בעיית הרעש האנושי/ המתחזק סביבך בכל שנה// חכי ואפתיעך ואבוא להתפנות/ איתך מכל החודים לתוך/ חלל לא מרהט של ציפיה" (עמ' 46).

אורי ברנשטיין מנסה להתגבר על השנים המכלות, על הזיכרון המשמר החזק ועל הפער התמידי שבין מה שאישי למה שציבורי. שכן מעשה האמנות הוא הפיכת סיפור האהבה שלך, באמצעות הלשון על שלל צורתיה, לנחלת הכלל. וכדי שזה יעבור ודוש מכלול שלם של תכונות - כנות ותחכום ויכולת תיאור הפתעה וגילוי עצמי ועוד.

בשיר 73 המשודר תהיה "ראולי האהבה לא תינתן להיאמר/ והיא סיפור פרטי" (עמ' 79). ועם זאת, החל בספר ביכוריו הרשמי באותו הזר, באותו האור (1962) הוא שב אל מקום הפשע המציאה האובדן ומנסה להיכן מה קרה או באהבת? מה קרה לה מאז? מה עלה בגורל האבותי ואהובותי חלומותי: "כמה שנים עשיתי שקר בנפשי/ שהאהבה תקיים את שנינו לאורך זמן/ בנפרדותי של האוויר, כשיריק מתחתיו עד הרוח" (עמ' 66). הוא מודע, אם כן, עד תום לכל מה שהיה חלומי התברר כאשלייתי, למה שהיה חזק התרופף אבל גם למה שנשמר ולמה שמואר באורה של הלשון, לפעמים בהיר, לפעמים מוגום, יפה ומכוער כחיים עצמם.

המלחמה בשירים הללו מתנהלת שוב ושוב על פני ערים ויבשות, בתים ושדות, על האהובה ועל האהבה ועל שימורן של השתיים מול הזמן המכלה ומול הרגשות הנקבים והכואבים של קנאה באהובים המאיימים שאותם היה מעלה באש. וכמובן שנכלל בכך, שוב ושוב, תיעוד של זוגיות אמיתית, כמות שהיא במציאות: "ויש דברים ששנינו זוכרים לחד/ פנים וזות בתאורה ניצחת, וכדידות שאין ממנה מחסה" (עמ' 23). האהובה היא לא רק להבת אש חמות מפנתאן או פרתנן. היא גם זאת שהמשודר אומר לה "ראי שם את כל הוויתורים הפשוטים/ ואך וזר רם עולה ומחזק" (עמ' 42).

אורי ברנשטיין כותב שירה עברית מעולה במשך יותר מיוכל שנים. שירי אהבה ושירי הורות, שירים על מות ההורים ושירה ארספואטית. דומני שלצד החזרה שלו לנושאים המועדפים עליו, בעשור האחרון הוא חושף פריח יצירתי מרשים בצד התחדשות מתמדת, חסרת מנוחה, מספר לספר. שירתו היא מופע רב ניגודים וסכסוכים: יש בה ניכור ואינטימיות, רומנטיקה התרסה, אלגנטיות ופרימה, חשבון ונדיבות. מעבר לכל אלה מעטים הם המשוררים העבריים שהיו משתמשים במילים הבאות לתאר אהבה: "אני אוהב אותך לצמיתות. אבל סוף הצמיתות קרב/ ולכסוף נצא מן הגופים/ כי הבשר זמני. אולם אני/ אוהבך לצמיתות.// בהישלפות הזו יש תקווה. ותקווה/ לא ניסינו שנים רבה. יש טוהר וטוהר הוא/ מה שלא ידענו בכל גלגולי אהבתנו/ אולי אני אוהבך בצמיתות.// וגם במקום בו החומרי יאבר/ את שלטונו נוביל זה את זה, פעם את לפני ופעם אני לפניך/ אולי יחד לצמיתות" (עמ' 82).

ההתעוררות מופיעה גם כתנועה שבין החוץ לפנים - "לשוב / כשהמברנות שלי דקות / ובין הפנים הפנימי לפנים החיצוני / אין מי שיאסר עלי לקרא לך / בקול רך / - אני אוהבת אותך / בוא" (עמ' 33). תנועה מעודדת זו מן החוץ פנימה מופיעה גם בשירים שאינם מופנים אל אהובה. בשיר 'כמו תרפיה' (עמ' 85), למשל, מזהה ארבל-אלון את אפשרות התנועה המרפאת דווקא בין מיטות חולתיה הסובלות, ובנקודת חרירת המחט לוויד - "בנקבת המפגש בין הפנים לחוץ/ האמת ההחלי/ הבריאות ושברה/ מתנחשל בי גל תקוה/ קומי צא/ לחולל/ כי אין שעה יפה/ מזו/ ואין אחרת" (עמ' 85).

תהליך הריפוי באמצעות האהבה הוא הדי, ארבל-אלון מרפאת ותרפאת בה בעת. מעניין להבחין בדבר בצמד השירים הנחונים בספר זה מול זה. בשניהם מופיעה, שוב, תנועת האהבה כתנועה מן החוץ המעודדת את הפנים - ביכולתם של האהוב או האהבת לחוד את גבולות הגוף ולעודד חלקים רדומים לחיים: "מגדה את עצב/ המראות החבויים// מעניק שם/ לכל רמעה" (עמ' 50) ו"תפקח, תפקח אמרתי לך / תראה את היפי הזה [...] הפשטות חנקה אותך/ ולא אפשרה לחיים לעבר לך בנודך" (עמ' 51).

דומה כי לשפה בכלל ולשירה בפרט תפקיד מרכזי באפשרויה של התנועה המתוארת בין הפנים לחוץ. השירה נובעת מן החוץ, ובאמצעותה ובאמצעות הטענת השפה ברגש מבקשת המשוחררת לשוב אליו, להתבתן בו ולתאר. מעניין להבחין כי גם כאן מבקשת ארבל-אלון להירפא ולרפא בו זמנית - גם את אהובה היא מבקשת לרפא במילותיה, למשל - "הייתי רוצה להגיש לך/ מלים/ כמו מירי האחות/ שהגישה לשנינו מכשירים בחדר נחות" (בשיר 'אמפוטציה' עמ' 39) או "המלים שלי אינן מוצאות את/ חיקה על גדות הכמעט/ אתה לא נגדר// ידך נשמטת// עורית אני מדברת אליך" (עמ' 45).

דוגמה מרחקת לתפקידה של השפה לאפשר את התנועה המעודדת שבין החוץ לפנים ניתן להאזן בשכוחות הרבה של השפה הרפואית בספר. ארבל אלון הנה רפאת נשים, ובשירים רבים הופכת שפתה הרפואית, באמצעות השירה, לשפה פנימית - "חבל הטבור שבתך" (עמ' 11); "מחלקת הפגים של שיריך" (עמ' 18); "חוץ רחמי" (עמ' 29); "אמפוטציה" (עמ' 39); "התקן תוך נפשי" (55); "ספירה תקינה" (עמ' 41); "חבל הטבור / המשחלף בינינו רגשות" (עמ' 44); "תהליכי שעתוק של תשוקה" (עמ' 48) וקיימות דוגמאות רבות נוספות, בכלן דומה כי ארבל-אלון מסירה את חלק הרפואה, וכמשודרת טוענת את שפתה המקצועית ברגש עז.

באחדים מהשירים בספר עוטה שוב המשודרת את חלק הרפואה, הם מתארים את תחושותיה מול מטופלותיה. משירים אלו עולה רמות רפואה שחלוקה עשוי מבר דק במיוחד, חריר לגמרי לכאב ואור, למשל - "בעתידך ילדה/ מטוחים אל/ חלומותי// הוא שבא בך בכוח/ אנס גם/ אותי" (עמ' 16) או "כשתי ילדות/ הצטופפנו על משת בית החולים/ הגבוהה, רגלינו מתנודדות/ לא נוגעות/ בקרקע. [...] את מנהקת את/ אושף/ על חסר האונים/ הגלוי שלי" (עמ' 14). דומה כי גם הרפואה, כמו השירה והאהבה, יצאת מן החוץ שבכנתן ואליה היא חוזרת.